

POSTĘPOWANIE DYSCYPLINARNE WOBEC ADWOKATÓW I RADCÓW PRAWNYCH

**Odpowiednie stosowanie przepisów
Kodeksu postępowania karnego**

Tymon Markiewicz

Wolters Kluwer

POSTĘPOWANIE DYSCYPLINARNE WOBEC ADWOKATÓW I RADCÓW PRAWNYCH

**Odpowiednie stosowanie przepisów
Kodeksu postępowania karnego**

Tymon Markiewicz

Wolters Kluwer

WARSZAWA 2025

SERIA **MONOGRAFIE**

Publikacja współfinansowana przez
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Stan prawny na 24 października 2025 r.

Recenzent
Prof. dr hab. Paweł Wiliński

Wydawczyni
Monika Pawłowska

Redaktorka prowadząca
Joanna Tchorek

Opracowanie redakcyjne
Trzy kropki Joanna Maż

Projekt okładek serii
Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

prawolubni[♥]

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2025

ISBN 978-83-8390-948-6
ISSN 1897-4392

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Zarządzania Prawami Autorskimi i Treściami
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. +48 692 477 076
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Przecudnej Żonie Kindze,
sine qua non

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	13
Wstęp	17
Rozdział 1	
Miejsce postępowań dyscyplinarnych adwokatów i radców prawnych w polskim porządku prawnym	31
1.1. Geneza i ewolucja odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokatów i radców prawnych	31
1.2. Postępowanie dyscyplinarne jako postępowanie o charakterze represyjnym	53
1.2.1. Odpowiedzialność dyscyplinarna jako rodzaj odpowiedzialności represyjnej	53
1.2.1.1. Odpowiedzialność dyscyplinarna jako rodzaj odpowiedzialności prawnej	53
1.2.1.2. Odpowiedzialność dyscyplinarna a inne rodzaje odpowiedzialności	59
1.2.1.3. Odpowiedzialność dyscyplinarna a odpowiedzialność karna	71
1.2.2. Charakter postępowania dyscyplinarnego wynikający z orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego i standard jego rzetelności	78
1.2.3. Charakter postępowania dyscyplinarnego wynikający z orzecznictwa ETPC i standard jego rzetelności	95
1.2.4. Konkluzje	108

Rozdział 2

Odpowiednie stosowanie przepisów w teorii prawa.....	113
2.1. Przepisy odsyłające w świetle reguł prawidłowej legislacji	113
2.2. Odpowiednie stosowanie przepisów jako odesłanie	122
2.2.1. Przepisy odsyłające w teorii prawa	122
2.2.2. Istota odpowiedniego stosowania przepisów	124
2.2.3. Derywacyjna koncepcja wykładni a odpowiednie stosowanie przepisów.....	126
2.3. Przesłanki odpowiedniego stosowania przepisów.....	131
2.4. Konkluzje	143

Rozdział 3

Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego dotyczących statyki procesu karnego	147
3.1. Pojęcie statyki procesu karnego.....	147
3.2. Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego dotyczących zasad procesowych i celów procesu	150
3.2.1. Katalog zasad procesowych	150
3.2.2. Zasady unormowane w obu ustawach korporacyjnych i ich kodeksowe doprecyzowanie ...	154
3.2.2.1. Zasada działania z urzędu.....	155
3.2.2.2. Zasada skargowości	157
3.2.3. Zasady uregulowane w jednej z ustaw zawodowych lub częściowo uregulowane w obu ustawach zawodowych.....	161
3.2.3.1. Zasada prawa do obrony.....	161
3.2.3.2. Zasada kontroli	173
3.2.3.3. Zasady samodzielności jurysdykcyjnej, swobodnej oceny dowodów i obiektywizmu.....	183
3.2.3.4. Zasada jawności	197
3.2.4. Zasady procesowe znajdujące zastosowanie w postępowaniach dyscyplinarnych poprzez zastosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego.....	201

3.2.4.1. Zasada informacji	202
3.2.4.2. Zasada udziału czynnika społecznego	206
3.2.4.3. Zasada domniemania niewinności	207
3.2.4.4. Zasada <i>in dubio pro reo</i>	210
3.2.4.5. Zasada prawdy materialnej	212
3.2.4.6. Zasada bezpośredniości	216
3.2.5. Podsumowanie dotyczące odpowiedniego stosowania przepisów o zasadach procesowych	217
3.2.6. Modyfikacja celów postępowania	218
3.3. Odpowiednie stosowanie przepisów o uczestnikach procesu	221
3.3.1. Sąd jako organ postępowania dyscyplinarnego	222
3.3.2. Rzecznik dyscyplinarny jako swoisty rodzaj oskarżyciela dyscyplinarnego	226
3.3.3. Pokrzywdzony i jego pozycja w postępowaniu dyscyplinarnym	230
3.3.4. Obwiniony jako bierny podmiot postępowania dyscyplinarnego	235
3.3.5. Pozostali uczestnicy postępowania dyscyplinarnego	239
3.4. Odpowiednie stosowanie przepisów dotyczących czynności procesowych	241
3.4.1. Odpowiednie stosowanie przepisów o orzeczeniach, zarządzeniach, poleceniach	241
3.4.2. Narada i głosowanie nad orzeczeniem w sprawach dyscyplinarnych	249
3.4.3. Odpowiednie stosowanie przepisów rozdziału 13 k.p.k. w sprawach dyscyplinarnych	251
3.4.4. Odpowiednie stosowanie przepisów w przedmiocie terminów	255
3.4.5. Doręczenia w sprawach dyscyplinarnych	257
3.4.6. Protokoły i dokumentowanie czynności w postępowaniu dyscyplinarnym	262
3.4.7. Dostęp do akt w sprawach w przedmiocie odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokatów i radców prawnych	264

3.4.8. Procedura odtworzenia akt sprawy dyscyplinarnej.....	269
3.5. Odpowiednie stosowanie przepisów w przedmiocie dowodów w postępowaniach dyscyplinarnych adwokatów i radców prawnych.....	270
3.5.1. Wprowadzanie dowodów do procesu dyscyplinarnego.....	271
3.5.2. Zakazy dowodowe w korporacyjnych postępowaniach dyscyplinarnych.....	274
3.5.3. Czynności dowodowe dopuszczalne w postępowaniach dyscyplinarnych.....	287
3.5.4. Czynności dowodowe niedopuszczalne w postępowaniu dyscyplinarnym	293
3.6. Adwokackie i radcowskie postępowanie dyscyplinarne a środki przymusu	300
3.7. Odpowiednie stosowanie przepisów w przedmiocie przesłanek procesu.....	304
3.7.1. Przesłanki procesowe znajdujące zastosowanie w postępowaniach dyscyplinarnych adwokatów i radców prawnych.....	304
3.7.2. Przesłanki nieznajdujące zastosowania w omawianych postępowaniach.....	316
3.7.3. Specyficzne przesłanki procesowe	317
3.8. Konkluzje	318

Rozdział 4

Odpowiednie stosowanie przepisów normujących dynamikę procesu

4.1. Pojęcie dynamiki procesu karnego	321
4.2. Odpowiednie stosowanie przepisów dotyczących postępowania przygotowawczego.....	323
4.2.1. Model dochodzenia dyscyplinarnego	325
4.2.2. Wszczęcie dochodzenia dyscyplinarnego.....	330
4.2.3. Przebieg dochodzenia dyscyplinarnego.....	333
4.2.4. Zakończenie dochodzenia dyscyplinarnego	337
4.2.5. Nadzór nad dochodzeniem dyscyplinarnym.....	340

4.2.6. Czynności sądowe w dochodzeniu dyscyplinarnym	341
4.2.7. Skarga inicjująca postępowania sądowe.....	342
4.2.8. Konkluzje	344
4.3. Odpowiednie stosowanie przepisów o postępowaniu przed sądem I instancji	345
4.3.1. Kwestie uregulowane w ustawach zawodowych	345
4.3.2. Elementy postępowania przed sądem I instancji bazujące na przepisach karnoprocesowych.....	349
4.3.2.1. Postępowanie przed rozprawą główną	349
4.3.2.2. Możliwość stosowania w sprawach dyscyplinarnych instytucji konsensualizmu procesowego.....	354
4.3.2.3. Odpowiednie stosowanie przepisów o rozprawie głównej w sprawach dyscyplinarnych adwokatów i radców prawnych.....	358
4.3.2.4. Odpowiednie stosowanie przepisów w przedmiocie wyrokowania.....	369
4.4. Odpowiednie stosowanie przepisów o postępowaniu odwoławczym	371
4.4.1. Elementy postępowania odwoławczego uregulowane w ustawach zawodowych.....	371
4.4.2. Elementy postępowania odwoławczego bazujące na odpowiednim stosowaniu przepisów Kodeksu postępowania karnego	374
4.4.2.1. Konstrukcja środka odwoławczego.....	376
4.4.2.2. Zarzuty środka odwoławczego i ich znaczenie w postępowaniu przed sądem II instancji	378
4.4.2.3. Pozostałe elementy przebiegu postępowania odwoławczego	391
4.5. Nadzwyczajne środki zaskarżenia w postępowaniach dyscyplinarnych	394
4.5.1. Kasacja.....	395
4.5.1.1. Elementy postępowania kasacyjnego uregulowane w ustawach zawodowych	395

4.5.1.2. Elementy postępowania kasacyjnego wynikające z odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego.....	401
4.5.1.3. Wznowienie postępowania.....	407
4.5.1.4. Skarga na wyrok uchylający sądu odwoławczego	414
4.6. Odpowiednie stosowanie przepisów w przedmiocie postępowania szczególnych.....	418
4.7. Postępowania po uprawomocnieniu się orzeczenia.....	422
4.8. Postępowanie w sprawach karnych ze stosunków międzynarodowych	426
4.9. Koszty procesu dyscyplinarnego	428
4.10. Postępowanie w sprawach podlegających orzecznictwu sądów wojskowych.....	431
4.11. Konkluzje	432
Podsumowanie i wnioski.....	435
Bibliografia.....	453
Streszczenie	487
Summary	491

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

EKPC	– Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4.11.1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.)
k.c.	– ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2025 r. poz. 1071 ze zm.)
k.k.	– ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2025 r. poz. 383)
k.k.s.	– ustawa z 10.09.1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 2025 r. poz. 633)
Konstytucja RP	– Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
k.p.	– ustawa z 26.06.1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 2025 r. poz. 277 ze zm.)
k.p.k.	– ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2025 r. poz. 46 ze zm.)
k.p.k. z 1928 r.	– Kodeks postępowania karnego z 19.03.1928 r. (Dz.U. z 1950 r. Nr 40, poz. 364 ze zm.)
Prawo o ustroju adwokatury z 1932 r.; rozporządzenie z 1932 r.	– rozporządzenie Prezydenta RP z 7.10.1932 r. – Prawo o ustroju adwokatury (Dz.U. Nr 86, poz. 733)
pr. adw.	– ustawa z 26.05.1982 r. – Prawo o adwokaturze (Dz.U. z 2024 r. poz. 1564 ze zm.)
pr. prok.	– ustawa z 28.01.2016 r. – Prawo o prokuraturze (Dz.U. z 2024 r. poz. 390 ze zm.)
TFUE	– Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej – wersja skonsolidowana (Dz.Urz. UE C 202 z 7.06.2016, s. 47)

u.r.p.	–	ustawa z 6.07.1982 r. o radcach prawnych (Dz.U. z 2024 r. poz. 499 ze zm.)
ustawa o SN	–	ustawa z 8.12.2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. z 2024 r. poz. 622)
ustawa o ustroju adwokatury z 1950 r.;	–	ustawa z 27.06.1950 r. o ustroju adwokatury (Dz.U. Nr 30, poz. 275 ze zm.)
ustawa z 1950 r.		
ustawa o ustroju adwokatury z 1963 r.;	–	ustawa z 19.12.1963 r. o ustroju adwokatury (Dz.U. Nr 57, poz. 309 ze zm.)
ustawa z 1963 r.		

Czasopisma

Biul. PK	–	Biuletyn Prawa Karnego
Biul. SN	–	Biuletyn Sądu Najwyższego
CzPKiNP	–	Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych
KZS	–	Krakowskie Zeszyty Sądowe
MoP	–	Monitor Prawniczy
NP	–	Nowe Prawo
OSNAPiUS	–	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNC	–	Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Cywilnej
OSNKW	–	Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Karnej i Woj-skowej
OSNP	–	Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Pracy, Ubez-pieczeń Społecznych i Spraw Publicznych
OSNwSK	–	Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
OSP	–	Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPika	–	Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OTK	–	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
OTK-A	–	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego; zbiór urzędowy, Seria A
OTK ZU	–	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Zbiór Urzędowy
Pal.	–	Palestra
PiP	–	Państwo i Prawo
PPiA	–	Przegląd Prawa i Administracji
PPP	–	Przegląd Prawa Publicznego
Prok. i Pr.	–	Prokuratura i Prawo
Prz. Sejm.	–	Przegląd Sejmowy
PS	–	Przegląd Sądowy
Rej.	–	Rejent
RPEiS	–	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
St. Iur.	–	Studia Iuridica

St. Iur. Lubl.	–	Studia Iuridica Lublinensia
St. Prawn.	–	Studia Prawnicze
WPP	–	Wojskowy Przegląd Prawniczy
ZNUJ	–	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego
ZN UMK	–	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu

Organy i instytucje

ETPC	–	Europejski Trybunał Praw Człowieka
KRK	–	Krajowy Rejestr Sądowy
NRA	–	Naczelna Rada Adwokacka
NSA	–	Naczelny Sąd Administracyjny
RPO	–	Rzecznik Praw Obywatelskich
SA	–	sąd apelacyjny
SN	–	Sąd Najwyższy
TK	–	Trybunał Konstytucyjny
TSUE	–	Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
WSA	–	wojewódzki sąd administracyjny

WSTĘP

Tematem niniejszej pracy jest odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego w postępowaniach dyscyplinarnych adwokatów i radców prawnych. Jest to problematyka, która dotychczas nie była uznawana przez przedstawicieli doktryny za pierwszoplanowe zagadnienie i na gruncie aktualnego stanu prawnego nie doczekała się kompleksowego opracowania. Odpowiedzialność dyscyplinarna dotyka zagadnień wręcz fundamentalnych – stanowi środek zapewnienia prawidłowości funkcjonowania samorządów zawodów zaufania publicznego, jest instrumentem stania na straży dochowania przez osoby jej podlegające przestrzegania prawa, zasad etyki zawodowej, poszanowania godności zawodu, jak również rzetelnego wykonywania obowiązków zawodowych. Jednocześnie same normy materialne pozostają niewykonalne bez odpowiedniego obudowania proceduralnego. Ustawodawca zdecydował się jedynie na szcątkową regulację postępowania w przedmiocie odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokatów i radców prawnych, bazując właśnie na odpowiednim stosowaniu przepisów karnoprocessowych. Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego stanowi więc ważki problem prawny, warunkujący możliwość i sposób procedowania dyscyplinarnego. Dotyka on kluczowych dla procesu zagadnień, w tym zagadnień systemowych, jak chociażby charakteru postępowania dyscyplinarnego, możliwości odniesienia przepisów normujących proces karny do innego postępowania represyjnego, wzajemnej relacji obu tych postępowań. Waga problemu, ale także mnogość zagadnień spowodowana koniecznością analizy licznych przepisów całego Kodeksu postępowania karnego oraz częściowo ustaw samorządowych, wreszcie potrzeba czerpania ze źródeł dotyczących zarówno prawa karnego, jak i prawa dyscyplinarnego sta-

nowiły najistotniejsze trudności, z jakimi przyszło się zmierzyć w trakcie przygotowywania niniejszej pracy.

Powodem podjęcia się przedmiotowego tematu jest waga zagadnienia, którego on dotyczy. Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego w postępowaniach dyscyplinarnych adwokatów i radców prawnych to z jednej strony zagadnienie teoretyczne, z drugiej mające istotne znaczenie z punktu widzenia praktyki stosowania prawa. Istnieje zatem potrzeba rozwiązania problemu naukowego, zdefiniowanego w ramach celu i tez badawczych niniejszej pracy.

Celem badań naukowych jest rozstrzygnięcie określonych problemów badawczych. Problemem badawczym jest pytanie lub zespół pytań, na które odpowiedzi ma dostarczyć przeprowadzane badanie naukowe. Podstawowym problemem badawczym postawionym w pracy jest zatem następujące pytanie: Czy konstrukcja odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego w kwestiach nieuregulowanych w ustawach zawodowych w ramach postępowania dyscyplinarnego adwokatów i radców prawnych, ujęta jako odesłanie ogólne, jest prawidłowym i optymalnym sposobem unormowania procedury postępowania dyscyplinarnego adwokatów i radców prawnych?

Kwestia normatywnego ukształtowania procedury dyscyplinarnej może być rozstrzygnięta na cztery różne sposoby: po pierwsze poprzez regulację fragmentaryczną i odesłanie ogólne do innej istniejącej procedury stosowanej przez sądy powszechne; po drugie poprzez regulację fragmentaryczną i odesłanie punktowe do konkretnych przepisów innej istniejącej procedury; po trzecie poprzez kompleksowe uregulowanie kwestii proceduralnej w każdej z ustaw zawodowych; po czwarte poprzez stworzenie jednej ustawy lub kodeksu normującego procedurę w szeroko rozumianych sprawach dyscyplinarnych i sprawach w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej. Aktualnie art. 74¹ pkt 1 u.r.p., jak i art. 95n pkt 1 pr. adw. stanowią, że w sprawach nieuregulowanych w ustawie do postępowania dyscyplinarnego stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego. Oznacza to, że ustawodawca zdecydował się na zastosowanie pierwszego z wymienionych rozwiązań normatywnych. Dlatego też, mając na względzie treść istniejącego odesłania,

celem niniejszej pracy jest przede wszystkim odpowiedź na pytanie, które przepisy Kodeksu postępowania karnego znajdują zastosowanie w postępowaniach dyscyplinarnych adwokatów i radców prawnych, a w stosunku do tych, które stosuje się – czy stosuje się je wprost, z modyfikacjami i jakimi modyfikacjami, czy też nie stosuje się ich. Innymi słowy, wskazanym celem jest analiza przepisów ustawy karnoprocesowej pod kątem możliwości, zakresu i sposobu odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego w przedmiotowych postępowaniach dyscyplinarnych. To z kolei pozwoli na odpowiedź na pierwszy z problemów badawczych.

Z powyższego problemu badawczego wynikają szczegółowe problemy badawcze, których rozstrzygnięcie przyczynia się do rozwiązania problemu głównego. Te szczegółowe problemy badawcze kształtują się następująco:

1. Jaki jest charakter i stopień represyjności postępowania dyscyplinarnego?
2. Czy konstrukcja odpowiedniego stosowania przepisów odnosi się w takim samym zakresie do wszystkich grup przepisów Kodeksu postępowania karnego, zwłaszcza wobec rozgraniczenia na przepisy o charakterze statycznym i dynamicznym?
3. Jaka jest relacja przepisów ustaw zawodowych do przepisów Kodeksu postępowania karnego w sytuacji, gdy oba akty prawne zawierają regulacje zbliżone do siebie?
4. Czy występują, a jeśli tak, to jakie są, różnice pomiędzy modelem postępowania dyscyplinarnego adwokatów i radców prawnych oraz czy i jak przekładają się one na zakres i sposób odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego w sprawach dyscyplinarnych?

Tak zakreślone problemy badawcze pozwoliły na postawienie czterech tez badawczych. Pierwsza teza badawcza, będąca tezą główną i propozycją rozwiązania podstawowego problemu badawczego, jest następująca:

I. Aktualnie obowiązujące uregulowanie kwestii proceduralnych w postępowaniach dyscyplinarnych adwokatów i radców prawnych, tj. za pomocą ogólnego odesłania do odpowiedniego stosowania w kwestiach

nieuregulowanych przepisów Kodeksu postępowania karnego, jest rozwiązaniem słusznym i optymalnym.

Analiza przepisów Kodeksu postępowania karnego pod kątem ich odpowiedniego stosowania, tj. możliwości, zakresu i sposobu stosowania określonych regulacji, ma doprowadzić do wniosku, że aktualnie przyjęte rozwiązanie normatywne jest trafne. Pozwala ono uszanować odrębność konkretnych procedur dyscyplinarnych, przy jednoczesnym zachowaniu spójności modelu postępowania dyscyplinarnego, bowiem każdorazowo model ten opiera się na przepisach karnoprosesowych. Aprobując samą ideę uregulowania postępowań dyscyplinarnych za pomocą modelu odesłania ogólnego w ustawach zawodowych do przepisów Kodeksu postępowania karnego, szczególną uwagę należy zwrócić na regulacje ustaw zawodowych, które budzą wątpliwości zarówno ze względu na przedmiot tego, co zostało w nich unormowane, jak i sposób regulacji, tj. językowe i treściowe ujęcie konkretnych przepisów ustaw zawodowych. *De lege lata* regulacje ustaw zawodowych należy oceniać krytycznie, przede wszystkim w zakresie zasad procesowych oraz środków zaskarżenia. Spójność regulacji wymaga, aby tak istotna kwestia jak system zasad procesowych oraz system środków zaskarżenia był w pełni uregulowany w ustawach zawodowych, co aktualnie nie ma miejsca.

Punktem wyjścia dla postawienia głównej z tez było zwrócenie uwagi na specyfikę, autonomiczność i różnorodność systemów odpowiedzialności dyscyplinarnej, funkcjonujących wśród różnych zawodów prawniczych, w tym również postępowań w jej przedmiocie (a więc dotyczących nie tylko adwokatów i radców prawnych, ale także sędziów, prokuratorów czy notariuszy). Pojawiające się pomysły unifikacji procedur dyscyplinarnych tę specyfikę i autonomię zacierają, albowiem wykluczają istnienie rozwiązań charakterystycznych tylko dla określonej procedury, w odniesieniu do konkretnej profesji. Jest to trend wręcz niebezpieczny – wypada wskazać chociażby na rozwiązania z ustawy adwokackiej chroniące tajemnicę adwokacką m.in. w zakresie rozwiązań w ramach jawności rozprawy dyscyplinarnej. *Ratio legis* takiego rozwiązania normatywnego jest oczywiste, bowiem tajemnica adwokacka jest jedną z istotniejszych wartości samorządowych. Jest ona jednak charakterystyczna tylko dla określonych grup prawników. Dlatego też odpowied-

nie stosowanie przepisów, jak wskazano powyżej, zachowujące balans normatywny pomiędzy autonomią a jednością modelu postępowania, zdaje się rozwiązaniem najbardziej trafnym. Wywody zawarte w tej pracy będą jednocześnie stanowiły też próbę wykazania, że niewątpliwie powstające w ramach odpowiedniego stosowania przepisów problemy wykładnicze nie są dla wskazanej konstrukcji dyskwalifikujące.

Pozostałe tezy badawcze to tezy szczegółowe, mające częściowo przyczynić się do obrony także tezy podstawowej. Druga z tez badawczych, a pierwsza teza szczegółowa, dotyczy charakteru postępowania dyscyplinarnego.

II. Postępowanie dyscyplinarne jest postępowaniem represyjnym, postępowaniem karnym *sensu largo*.

Ten charakter ma kluczowe znaczenie dla następnych odpowiedzi na pytanie, które przepisy Kodeksu postępowania karnego, i w jaki sposób, należy stosować w sprawach dyscyplinarnych. Jednocześnie takie sformułowanie tezy badawczej nie powoduje, że należy postawić znak równości pomiędzy postępowaniem karnym i dyscyplinarnym. Represyjny charakter i status postępowania karnego *sensu largo* oznacza, że nie są to takie same postępowania. To właśnie określenie postępowania dyscyplinarnego postępowaniem karnym „w szerokim znaczeniu” powoduje, że jego poziom represyjności jest inny niż w sprawach karnych – jest on istotnie niższy. Jest to uzasadnione przede wszystkim przedmiotem postępowania, albowiem odpowiedzialność dyscyplinarna, nawet mimo swojego istotnego znaczenia z punktu widzenia samorządowego lub deontologicznego, jest odpowiedzialnością łagodniejszą niż odpowiedzialność karna. Określenie stopnia represyjności tego postępowania prowadzi do wniosków o stosowaniu – lub nie – w tym postępowaniu określonych przepisów Kodeksu postępowania karnego lub ich grup. Wskazana teza badawcza jest niezbędna do uzasadnienia również tego, dlaczego procedurę dyscyplinarną normują pośrednio przepisy o procesie karnym, a nie innego rodzaju postępowania. Teza o represyjnym charakterze postępowań dyscyplinarnych adwokatów i radców prawnych została sformułowana na podstawie analizy standardu konstytucyjnego. W ocenie autora, z przyczyn szczegółowo wyjaśnionych w pracy, nie

przeczy jej wynik analizy orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, zgodnie z którym postępowania dyscyplinarne adwokatów i radców prawnych stanowią „rozstrzyganie o prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym”, a nie „sprawę karną” w rozumieniu art. 6 ust. 1 EKPC. Konsekwencją twierdzenia zawartego w pierwszej z tez badawczych jest obowiązek zapewnienia w tych postępowaniach standardu dostępu do sądu i rzetelności proceduralnej właściwych dla postępowań represyjnych.

Kolejna teza pracy dotyczy relacji odpowiedniego stosowania przepisów o charakterze statycznym i dynamicznym.

III. Nie można postawić znaku równości pomiędzy odpowiednim stosowaniem przepisów ustawy karnoprosesowej o charakterze statycznym i dynamicznym. Zdecydowanie więcej elementów autonomicznych, uregulowanych wprost w ustawach zawodowych, dotyczy statyki procesu karnego, co powoduje, że przepisy Kodeksu postępowania karnego co do statyki procesu karnego znajdują odpowiednie zastosowanie w postępowaniach dyscyplinarnych rzadziej i w mniejszym zakresie niż przepisy w przedmiocie dynamiki procesowej.

Przepisy statyczne to te normujące strukturę procesu, z kolei przepisy dynamiczne odnoszą się do tego, w jaki sposób proces się toczy. Rozgraniczenie pomiędzy statyką a dynamiką procesu w ramach tej pracy podyktowane jest dwoma względami. Pozwala ono na skonstruowanie pewnej struktury pracy i uporządkowanie prowadzonych rozważań. Z uwagi na wielość i różnorodność przepisów Kodeksu postępowania karnego tego podziału dokonano w sposób dychotomiczny, właśnie na odpowiednie stosowanie przepisów kolejno dotyczących statyki oraz dynamiki procesu karnego. Rozgraniczenie pomiędzy statyką a dynamiką procesu karnego pozwala ponadto na rozróżnienie dwóch zasadniczo odmiennych grup przepisów proceduralnych. Jak wskazano w treści tezy badawczej, nie można postawić znaku równości pomiędzy odpowiednim stosowaniem przepisów o charakterze statycznym i dynamicznym. Podstawowa różnica wyraża się w przedmiocie regulacji zawartych w ustawach zawodowych, które w większości dotyczą statyki procesu karnego. Tak jest z częścią zasad procesowych, regulacjami dotyczą-

cymi specyficznych uczestników procesu, częściowo co do czynności procesowych. Tym samym przepisy Kodeksu postępowania karnego, w przypadku elementów statycznych, mają charakter w dużej mierze uzupełniający, precyzujący względem regulacji ustaw zawodowych. Odesłanie do odpowiedniego stosowania przepisów w zakresie statyki jest zatem węższe niż w przypadku dynamiki procesowej. Ta z kolei, normująca tok postępowań dyscyplinarnych, bazuje na odpowiednio stosowanych przepisach Kodeksu postępowania karnego, wyłącznie z nielicznymi regulacjami autonomicznymi. Jednak wśród obu grup przepisów – zarówno z zakresu statyki, jak i dynamiki procesowej – pewne grupy przepisów nie podlegają odpowiedniemu stosowaniu, z uwagi na fakt, że nie dają się pogodzić z charakterem tego postępowania.

Należy wspomnieć, że stosowanie w większym zakresie przepisów normujących dynamikę procesową nie oznacza, że przepisy o statyce procesu w pewnej części podlegają odpowiedniemu stosowaniu poprzez ich niestosowanie. Przepisy odsyłające ustaw ustrojowych zawodów korporacyjnych wyraźnie stanowią, że przepisy karnoprosesowe należy stosować odpowiednio w sprawach nieuregulowanych w ustawie. Tym samym normatywne ujęcie konkretnej kwestii w ustawie zawodowej powoduje brak odpowiedniego stosowania materii nią objętej. Nie dochodzi wówczas do niestosowania określonych przepisów podlegających odpowiedniemu stosowaniu, ale do stosowania wprost przepisów ustawy ustrojowej.

Ostatnia z tez szczegółowych dotyczy dysproporcji w regulacjach zawartych w ustawach regulujących postępowanie dyscyplinarne adwokatów oraz radców prawnych.

IV. W przypadku bliźniaczych postępowań w tym samym przedmiocie, w podobnych do siebie samorządach zawodów zaufania publicznego, występująca w ustawach korporacyjnych dysproporcja normatywna jest nieprawidłowa, a regulacje ustawowe – o ile nie dotyczą kwestii wyjątkowo specyficznych, charakterystycznych wyłącznie dla danej grupy zawodowej – powinny być spójne.

Przyjmuje się bowiem, że model postępowania dyscyplinarnego adwokatów i radców prawnych jest bliźniaczy. Rzeczywiście te modele są do siebie bardzo podobne, jednakże regulacje adwokackie są bardziej obszerne niż regulacje radcowskie. Uwidacznia się to zarówno na gruncie ustawowym, jak i w aktach samorządowych. W Prawie o adwokaturze zawarto regulacje m.in. w przedmiocie jawności rozprawy (art. 95a), cofnięcia odwołania (art. 95g), granic rozpoznania środka odwoławczego i rażącej niesprawiedliwości orzeczenia (art. 95h ust. 1 i 2), zakazu *reformationis in peius* (art. 95i). Przepisy te nie mają swoich odpowiedników w ustawie o radcach prawnych, a problematyka w nich ujęta bazuje na odpowiednio stosowanych przepisach Kodeksu postępowania karnego. Wskazana różnica w stopniu szczegółowości regulacji obu ustaw zawodowych może prowadzić do różnego rozumienia tych samych instytucji procesowych w ramach dwóch bliźniaczych postępowań, tj. postępowań dyscyplinarnych adwokatów i radców prawnych. W rezultacie zasadniczo takie same instytucje procesowe nabierają w nich innego kształtu. Rozwiązania procesowe o znaczeniu kluczowym, takie jak chociażby wymienione granice rozpoznania środka odwoławczego, powinny być uregulowane spójnie i w sposób jednakowy.

W odniesieniu do tak przedstawionych tez determinujących rozważania w ramach pracy zdecydowano się na jej podział na cztery rozdziały. Założeniem było wyjście od rozważań natury ogólnej, pozwalających określić miejsce postępowania dyscyplinarnego w polskim systemie prawnym. W celu realizacji tego założenia sięgnięto do rozważań historycznych, przede wszystkim w przedmiocie historii modelu postępowania dyscyplinarnego samorządu adwokatów i radców prawnych, ale także samych tych profesji. Siegnięcie do historii adwokatury i samorządu radców prawnych miało na celu uwidocznienie różnic pomiędzy tymi, często utożsamianymi ze sobą, zawodami prawniczymi. W ramach pierwszego rozdziału przeprowadzono również rozważania na temat charakteru postępowania dyscyplinarnego, a także zbadano jego wzorce konstytucyjne i konwencyjne. Podstawowym celem tego rozdziału była odpowiedź na pytanie o stopień represyjności postępowania dyscyplinarnego, zwłaszcza względem postępowania karnego, i znaczenie tej represyjności dla odpowiedniego stosowania przepisów karnoprocessowych.

Rozdział drugi ma charakter teoretycznoprawny. Stanowi on omówienie instytucji odpowiedniego stosowania przepisów. W jego ramach została zawarta definicja odpowiedniego stosowania przepisów, a także analiza, które z reguł wykładni prawa są z tą konstrukcją prawną powiązane. Kluczowe jest jednak wskazanie przesłanek odpowiedniego stosowania przepisów, pozwalających następnie, w kolejnych rozdziałach, na odpowiedź na pytanie, czy i jak konkretny przepis Kodeksu postępowania karnego należy zastosować w adwokackim lub radcowskim postępowaniu dyscyplinarnym. Przesłanki odpowiedniego stosowania przepisów stanowią kryteria pozwalające ocenić, czy dany przepis należy stosować wprost, z modyfikacjami, czy też nie należy go stosować. Szczególnie istotną grupę stanowią przesłanki negatywne, przesądzające o niestosowaniu danego przepisu. Na to, czy dane przepisy stosować, czy też nie, a także w jaki sposób, wpływ mają przede wszystkim: określenie, czy dany przepis ma rangę zasady procesowej, brak regulacji w ustawie zawodowej w określonym przedmiocie, fragmentaryczność regulacji w ustawie zawodowej w określonym przedmiocie, kompleksowe uregulowanie danej problematyki w ustawie zawodowej, sprzeczność regulacji ustaw zawodowych i regulacji kodeksowej, bezprzedmiotowość regulacji dla postępowania, w którym miałyby ona znaleźć zastosowanie, charakter norm zawartych w przepisach odniesienia, określenie, czy na przeszkodzie stosowaniu określonego przepisu nie stoi właściwość podmiotu uprawnionego do dokonania czynności oraz model postępowania.

Kluczowe dla niniejszej pracy są dwa ostatnie rozdziały, odnoszące się kolejno do odpowiedniego stosowania przepisów w przedmiocie statyki procesu karnego i jego dynamiki. W ramach trzeciego rozdziału analizie zostają poddane przepisy Kodeksu postępowania karnego dotyczące: zasad procesowych, uczestników procesu, czynności procesowych, dowodów, środków przymusu, przesłanek procesowych. Są to przepisy normujące elementy statyki procesowej. Są one analizowane pod kątem możliwości, zakresu i sposobu ich odpowiedniego stosowania w postępowaniach dyscyplinarnych adwokatów i radców prawnych. W ramach omawiania kolejnych regulacji lub ich grup uwaga nakierowana jest również na regulacje ustawowe, w zakresie, w jakim materia objęta przepisami Kodeksu postępowania karnego powiela się względem tre-

ści ustaw samorządowych, a więc nie stanowi materii nieuregulowanej w ustawie.

Rozdział czwarty został skonstruowany analogicznie do swojego poprzednika. Tym razem analizie poddano kolejne przepisy w przedmiocie tego, w jaki sposób proces toczy się. Mowa jest zatem kolejno o przepisach normujących postępowanie przygotowawcze, pierwszoinstancyjne, odwoławcze, w przedmiocie nadzwyczajnych środków zaskarżenia, postępowań po uprawomocnieniu się orzeczenia, ze stosunków międzynarodowych, a także kosztów procesu.

W ramach podsumowania zawarte zostało odniesienie się do postawionych w tym wstępie tez badawczych. Jednocześnie wskazane zostały kluczowe problemy omawianej problematyki oraz zaproponowane ich rozwiązania. Praca zawiera również bibliografię.

Problem odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokatów i radców prawnych nie jest tematem obcym w piśmiennictwie. Należy jednak zauważyć, że kwestia odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego w tych postępowaniach bywa często traktowana w sposób poboczny, jedynie jako problem techniczny, niewymagający daleko idącej analizy. Nawet jeśli autorzy odnoszą się do konkretnych regulacji, to czynią to niekiedy, grupując przepisy, odnosząc się do tej materii w sposób dość pobieżny. Często dochodzi do ogólnego traktowania odpowiedzialności dyscyplinarnej i postępowania dyscyplinarnego jako całości, oparcia się wyłącznie na elementach postępowania dyscyplinarnego zawartych w ustawach zawodowych, braku rozgraniczenia poszczególnych regulacji odnoszących się do konkretnych zawodów. Tym samym nieocenione znaczenie przy konstruowaniu niniejszej pracy miały te opracowania, które co prawda w oparciu o stan prawny aktualny na moment ich powstania (obecnie częściowo nieaktualny), jednak dotyczyły problemu w sposób bardziej szczegółowy. W odniesieniu do obu zawodów prawniczych lub nawet w kontekście szerszej perspektywy bardzo pomocne były rozważania zawarte w publikacjach autorstwa K. Dudki, P. Czarneckiego, W. Kozielowicza, R. Giętkowskiego. W zakresie postępowania dyscyplinarnego adwokatów istotne znaczenie miały

prace autorstwa lub pod redakcją T. Kantego i K. Kantego, P. Kruszyńskiego, M. Gawryluka czy Ł. Chojniaka. Z kolei co do postępowania dyscyplinarnego radców prawnych należy wskazać chociażby na publikacje pod red. T. Schefflera. Wypada w tym miejscu zauważyć, że w ramach dostępnej literatury przeważała ta odnosząca się do odpowiedzialności dyscyplinarnej i postępowania dyscyplinarnego adwokatów.

Nie mniej istotne znaczenie miał dorobek judykatury. Uwidocznione w orzeczeniach Sądu Najwyższego – Izby Karnej, a także samorządowych sądów dyscyplinarnych, przede wszystkim sądów odwoławczych, problemy stosowania przepisów proceduralnych w przedmiotowych postępowaniach dyscyplinarnych pozwoliły odejść od czysto teoretycznej konstrukcji pracy i zwiększyć jej walor praktyczny, odnosiły się bowiem do realnych problemów występujących w konkretnych sprawach. Wskazanie na odwoływanie się w pracy do dorobku orzeczniczego tworzy jednocześnie pytanie o możliwość i zasadność uwzględnienia w niej orzecznictwa Izby Dyscyplinarnej Sądu Najwyższego. Z jednej strony niniejsza praca jest wynikiem pracy naukowej, jednakże powstałe zastrzeżenia co do statusu tej Izby i obciążenia orzeczeń przez nią wydawanych kwalifikowaną wadą prawną nie mogą pozostać niezauważone. Trzeba także zwrócić uwagę, że likwidując Izbę Dyscyplinarną, ustawodawca przewidział możliwość wznowienia postępowania zakończonego jej orzeczeniem¹. Dlatego też w ramach niniejszego opracowania nie zostały zawarte odwołania do dorobku orzeczniczego przedmiotowego organu. Należy wskazać, że zgodnie ze statystycznie zdecydowanie mniejszym wpływem spraw dyscyplinarnych niż spraw karnych powszechnych, a także mniejszym zainteresowaniem przedmiotową problematyką przedstawicieli doktryny niezbędne było sięganie do judykatury i piśmiennictwa nie tylko aktualnego, ale do jego dorobku praktycznie z całego XX w.

Opisane powyżej problemy badawcze, a także weryfikacja tez badawczych, w ramach wskazanej powyżej systematyki rozważań i w powo-

¹ Art. 18 ustawy z 9.06.2022 r. o zmianie ustawy o Sądzie Najwyższym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1259).

łaniu się na przedstawione źródła, były analizowane za pomocą kilku metod badawczych. Uwzględniono metodę dogmatyczną. Jest to metoda polegająca na analizie treści norm prawnych obowiązującego prawa krajowego i sprowadzająca się do językowej analizy tekstu prawnego, wspartej zasadami logiki, z uwzględnieniem celu i funkcji obowiązujących regulacji. Ponadto miało miejsce zastosowanie metody analitycznej, polegającej na analizie piśmiennictwa i judykatury. Jak wskazano w powyższym akapicie, obok własnej analizy tekstu prawnego, kluczowe znaczenie przy opracowaniu niniejszej dysertacji miał dorobek przedstawicieli nauki i różnych organów orzecznich. Częściowo miejsce w pracy znalazła także metoda historycznoprawna. Przejawia się ona w badaniu zjawisk i instytucji prawnych pod względem przeszłych, archiwalnych regulacji, z uwzględnieniem uwarunkowań, w jakich obowiązywały dawne przepisy prawa. W pracy metodę tę wykorzystano w ramach rozważań w pierwszym z rozdziałów, celem zobrazowania procesu kształtowania się aktualnych rozwiązań normatywnych w przedmiocie odpowiedzialności i postępowania dyscyplinarnego adwokatów i radców prawnych. W niewielkiej części została wykorzystana metoda quasi-komparatystyczna, sprowadzająca się do porównywania ze sobą różnych porządków prawnych. Została ona w pracy wykorzystana częściowo, w formie analizy charakteru postępowania dyscyplinarnego w ramach standardu strasburskiego, pozwalając na wyprowadzenie wniosków nie tylko w przedmiocie międzynarodowego postrzegania tego postępowania, ale także w zakresie stopnia jego represyjności i gwarancyjności.

Praca została przygotowana w oparciu o stan prawny aktualny na dzień 24.10.2025 r.

Praca stanowi monograficzne opracowanie rozprawy doktorskiej przygotowanej pod kierunkiem dr hab. Małgorzaty Wąsek-Wiaderek, prof. KUL i obronionej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w dniu 9.12.2024 r. Składam serdeczne podziękowania Pani Profesor za niegasnące i merytoryczne wsparcie w trakcie przygotowywania rozprawy doktorskiej, która stała się podstawą niniejszej publikacji. Dziękuję również Recenzentkom w przewodzie doktorskim, prof. dr hab. Kata-

rzynie Dudce i dr hab. Dobrosławie Szumiło-Kulczyckiej, prof. UJ, oraz Recenzentowi wydawniczemu, prof. dr. hab. Pawłowi Wilińskiemu, za cenne uwagi i inspirujące sugestie, które przyczyniły się do ostatecznego kształtu tej książki.

Rozdział 1

MIEJSCE POSTĘPOWAŃ DYSCYPLINARNYCH ADWOKATÓW I RADCÓW PRAWNYCH W POLSKIM PORZĄDKU PRAWNYM

1.1. Geneza i ewolucja odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokatów i radców prawnych

Historyczne losy adwokatury i samorządu radców prawnych, pomimo ich aktualnego zbliżenia, są diametralnie odmienne. Dzisiejsza adwokatura początki swojej historii utożsamia z pojawieniem się instytucji zastępstwa procesowego i pomocy prawnej¹. W piśmiennictwie można

¹ Pierwsze źródła świadczące w przedmiocie zastępstwa prawnego pochodzą z czasów republiki rzymskiej, o instytucji zastępstwa procesowego mowa jest już w powstałej w latach 451–449 p.n.e. *lex duodecim tabularum*. Wtedy też po raz pierwszy pojawił się termin „adwokat”. Istnieją jednak domniemania, że prekursorzy dzisiejszej adwokatury mogli funkcjonować także w starożytnym Egipcie oraz greckich polis. W IV wieku, a więc w czasach Cesarstwa Rzymskiego, w związku z rozwojem zawodu adwokata, a także koniecznością odbycia odpowiednich studiów i szkoleń przez kandydatów, wykształciły się pierwsze korporacje adwokackie. Z kolei początki instytucji zastępstwa procesowego na ziemiach polskich przypadają prawdopodobnie na okres od XII do XIII wieku, a pierwszych znanych z imienia polskich adwokatów, a więc znawców prawa trudniących się także zastępstwem procesowym, można odnaleźć w źródłach odnoszących się do wieku XIV. Wymieniając, należy wskazać m.in. Andrzeja z Upale, pełnomocnika kmiecia Mikołaja, o którym mowa jest w Księgach sądowych łączyskich (1385–1419); Bertolda z Raciborza, pełnomocnika króla Kazimierza Wielkiego w sporze z Zakonem

spotkać się ze stwierdzeniem, że adwokatura rozumiana jako zastępstwo prawne i pomoc prawna ma niemal tak odległą historię jak zorganizowane społeczeństwo². Jednakże z perspektywy przedmiotu i celu niniejszej pracy najistotniejszym elementem historycznym jest rozwój adwokatury w czasach współczesnych³.

Początek współczesnej adwokatury utożsamiany jest z wydaniem Statutu tymczasowego Palestry Państwa Polskiego⁴. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości był to pierwszy ustrojowy akt prawny dotyczący adwokatury, dał on początek istnieniu samorządu zawodowego. Pierwotnie obowiązywał jedynie na ziemiach dawnego zaboru rosyjskiego, jednakże na mocy rozporządzenia Rady Ministrów⁵ rozszerzono obszar jego obowiązywania na ziemie wschodnie oraz Wileńszczyznę. Statut ze swej istoty, co wprost wynikało z tytułu tego aktu prawnego, miał charakter jedynie tymczasowy⁶. Zaraz po jego wejściu w życie rozpoczęła się dyskusja na temat ujednolicenia ustroju adwokatury na terytorium

Krzyżackim, który toczył się w Warszawie w latach 1338–1339, a także Pawła Włodkowica z Brudzenia, pełnomocnika króla Władysława Jagiełły w procesie z Zakonem Krzyżackim, prowadzonym w roku 1420 przed sądem rozjemczym cesarza Zygmunta Luksemburczyka we Wrocławiu; zob. szerzej A. Redzik [w:] *Historia adwokatury*, A. Redzik, T. Kotliński, Warszawa 2014, s. 29–56.

² Zob. E. Waśkowski, *Organizacja adwokatury*, Sankt Petersburg 1893, s. 1–20.

³ Zob. szerzej A. Redzik, *Zarys historii samorządu adwokackiego w Polsce*, Warszawa 2010; K. Kopciuch, *Adwokatura w Polsce (1982–2016)*, Rzeszów 2017, s. 61–198.

⁴ Dekret Naczelnika Państwa z 24.12.1918 r. w przedmiocie Statutu tymczasowego Palestry Państwa Polskiego, ogłoszony w „Dzienniku Praw Państwa Polskiego” z 30.12.1918 r. (Nr 22, poz. 75), podpisany przez Naczelnika Państwa Józefa Piłsudskiego, Prezesa Rady Ministrów Jędrzeja Moraczewskiego i Ministra Sprawiedliwości Leona Supińskiego, wszedł w życie 1.01.1919 r.

⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów z 23.06.1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia na Ziemie Wschodnie mocy obowiązującej dekretu z 24.12.1918 r. w przedmiocie statutu tymczasowego palestry Państwa Polskiego (Dz.U. Nr 47, poz. 416); rozporządzenie Rady Ministrów z 23.06.1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia na Ziemię Wileńską mocy obowiązującej dekretu z 24.12.1918 r. w przedmiocie statutu tymczasowego palestry Państwa Polskiego (Dz.U. Nr 47, poz. 417).

⁶ Zob. szerzej A. Dalczyński, *Statut tymczasowy Palestry Państwa Polskiego*, Pal. 1998/11–12, s. 6–14; S. Mizera, *O statucie tymczasowym Palestry Państwa Polskiego (na 60-lecie odzyskania niepodległości państwowej)*, Pal. 1978/11–12, s. 1–9; R. Jastrzębski, *Analiza prawnoustrojowa samorządów zawodów prawniczych w Polsce XX wieku*, Warszawa 2018, s. 20–25.

całego kraju. Oznaczała ona starcie dwóch koncepcji: pierwsza wywodziła się ze środowiska adwokackiego, druga pochodziła z ówczesnego Ministerstwa Sprawiedliwości. Pierwszy z projektów był projektem środowiskowym, konstruowanym na podstawie wieloletnich konsultacji prowadzonych w Izbach Adwokackich, Naczelnej Radzie Adwokackiej i ówczesnie najważniejszym zrzeszeniu adwokatury – Związku Adwokatów Polskich. Projekt rządowy powstał w opozycji do praw wewnątrz-samorządowych i zakładał znaczne podporządkowanie adwokatury projektodawcy. Przez Dziekana Warszawskiej Izby Adwokackiej, adw. Jana Nowodworskiego, projekt ministerialny miał być określany mianem „ustawy o rozstroju adwokatury”⁷. Warto w tym miejscu wskazać, że konflikt, który istniał pomiędzy samorządem adwokackim a ówczesną władzą, był spowodowany wydarzeniami związanymi z aresztowaniami członków adwokatury i „procesem brzeskim”⁸. Ostatecznie to jednak właśnie projekt rządowy stał się podstawą względnego kompromisu, który stanowiło wydanie rozporządzenia – Prawo o ustroju adwokatury⁹. Statutowało ono m.in. zasady jedności oraz wolności stanu adwokackiego¹⁰ oraz stanowiło pierwszy akt prawny unifikujący regulacje dotyczące adwokatury na terenie całego kraju¹¹. Rozporządzenie pierwotnie zostało stosunkowo dobrze przyjęte w środowisku prawniczym¹², jednakże m.in. z uwagi na narastające z czasem głosy krytyczne wśród samej adwokatury rozpoczęło się dążenie do jego zmiany. M. Zaborski podaje, że trudno wskazać racjonalne powody tak szybkiej chęci modyfikacji ustawy ustrojowej¹³, jednakże u podstaw tych dążeń leżało zwiększanie

⁷ Zob. M. Zaborski, *Zarys ustroju i dziejów Adwokatury Polskiej*, Pal. 2003/11–12, s. 62.

⁸ Zob. Z. Krzemiński, *Adwokatura Polska w latach 1918–1939*, Pal. 1988/11–12, s. 66.

⁹ Rozporządzenie Prezydenta RP z 7.10.1932 r. – Prawo o ustroju adwokatury (Dz.U. Nr 86, poz. 733). Rozporządzenie weszło w życie w dniu 1.11.1932 r.

¹⁰ Po raz pierwszy przesłanką wpisu na listę adwokatów uczyniono nieskazitelność charakteru, zob. T. Kotliński, *Nieskazitelny charakter jako podstawa wpisu na listę adwokatów w Polsce w dwudziestoleciu międzywojennym*, „Głos Prawa” 2019/1, s. 193.

¹¹ Zob. A. Redzik, T. Kotliński [w:] *Historia adwokatury...*, s. 174–176; zob. szerzej C. Jaworski, *Dwa jubileusze*, Pal. 2012/5–6, s. 11–18.

¹² Zob. T. Kotliński, *Prawo adwokackie z 1932 roku w obiektywie prasy z epoki*, Pal. 2012/5–6, s. 44–48.

¹³ Zob. M. Zaborski, *Zarys ustroju...*, s. 63.

pozycji i niezależności adwokatury. Ostatecznie doszło do uchwalenia ustawy – Prawo o ustroju adwokatury¹⁴, jednakże jej założenia zmierzwały w kierunku odwrotnym od zamierzonego przez samorząd. Po raz kolejny był to akt prawny powstały na gruncie projektu ministerialnego i w kontekście istotnych zmian należy zaakcentować zwiększenie kompetencji nadzorczych Ministra Sprawiedliwości, który mógł m.in. uchylać sprzeczne z prawem uchwały Naczelnej Rady Adwokackiej, rozwiązać każdą Okręgową Radę Adwokacką, a nawet Naczelną Radę Adwokacką. Warto wskazać, że w trakcie prac nad ustawą pominięto szereg projektów pochodzących ze środowiska adwokackiego, autorstwa m.in. Związku Adwokatów Polskich, Koła Adwokatów RP i Narodowego Zrzeszenia Adwokatów¹⁵.

W czasie trwania II wojny światowej wartym odnotowania aktem prawnym było rozporządzenie tymczasowe Krajowej Rady Ministrów z 1.08.1944 r. o uruchomieniu adwokatury¹⁶. Jego przepisy nigdy nie weszły w życie, jednak samo rozporządzenie odgrywało rolę symbolu i stało się powodem do chluby środowiska adwokackiego¹⁷. Następnie, celem przystosowania prawa do realiów panujących po zakończeniu II wojny światowej, władza komunistyczna nie zdecydowała się automatycznie na uchwalenie nowego aktu prawnego, jednakże znowelizowała obowiązującą ustawę z 1938 r.¹⁸ Celem wskazanej noweli były przede wszystkim ruchy kadrowe, bowiem pełnię władzy co do obsadzania organów adwokatury zyskał Minister Sprawiedliwości¹⁹.

¹⁴ Ustawa z 4.05.1938 r. – Prawo o ustroju adwokatury (Dz.U. Nr 33, poz. 289 ze zm.). Ustawa weszła w życie z dniem ogłoszenia.

¹⁵ Zob. T. Kotliński [w:] *Historia adwokatury...*, s. 176; K. Kraushar, *Prace nad reformą ustroju adwokatury*, Pal. 1938/2, s. 81–82.

¹⁶ Rozporządzenie tymczasowe Krajowej Rady Ministrów z 1.08.1944 r. o uruchomieniu adwokatury (Dz.U. Nr 2, poz. 14).

¹⁷ Był to jeden z pierwszych aktów prawnych wydanych po rozpoczęciu publikacji Dziennika Ustaw, co było także zbieżne z wybuchem powstania warszawskiego.

¹⁸ Dekret Prezesa Krajowej Rady Narodowej z 24.05.1945 r. o tymczasowych przepisach uzupełniających prawo o ustroju adwokatury (Dz.U. Nr 25, poz. 146). Dekret wszedł w życie 31.07.1945 r.

¹⁹ W literaturze powyższą ustawę nazywa się „ludową ustawą kagańcową”, zob. M. Zaboriski, *Ustrój adwokatury polskiej w latach 1918–2018 w perspektywie historyczno-prawnej*, Pal. 2018/11, s. 121.

Przyjęte rozwiązanie miało charakter jedynie tymczasowy i w konsekwencji w 1950 r. uchwalono ustawę o ustroju adwokatury²⁰. Miała ona za zadanie dostosować samorząd adwokacki do realiów państwa ludowego. Jako cel działania samorządu adwokackiego wskazano m.in. współpracę z innymi władzami dla ochrony porządku Polski Ludowej oraz udzielanie pomocy prawnej zgodnie z prawem i interesami mas pracujących. W świetle tej ustawy adwokatura miała być podporządkowana Ministrowi Sprawiedliwości, który posiadał skumulowane kompetencje o charakterze kadrowym, ustrojowym i nadzorczym²¹. Kontynuacją ustrojowych regulacji o charakterze totalitarnym była ustawa o ustroju adwokatury z 1963 r.²² Wskazany akt prawny likwidował jakąkolwiek zawodową samodzielność adwokatów, uniemożliwiając wykonywanie zawodu w indywidualnej kancelarii adwokackiej. Dopuszczalne było wyłącznie funkcjonowanie w ramach zespołu adwokackiego lub społecznych biur pomocy prawnej, co *de facto* oznaczało całkowitą nacjonalizację adwokatury. Należy wyraźnie podkreślić, że funkcjonujący w czasach PRL samorząd adwokacki miał charakter jedynie fasadowy i pozostawał pod wpływem i kontrolą Ministerstwa Sprawiedliwości oraz właściwych organów PZPR²³.

Prawem aktualnie obowiązującym jest ustawa z 26.05.1982 r. – Prawo o adwokaturze²⁴. Na podstawie tej regulacji adwokatura funkcjonuje jako niezależny samorząd zawodowy zawodu zaufania publicznego, zgodnie z art. 17 ust. 1 Konstytucji RP.

Odnosząc się do zawodu radcy prawnego, należy wskazać, że został on wyodrębniony w związku z pełnieniem profesjonalnej obsługi prawnej podmiotów gospodarczych. Miało to miejsce w czasach PRL, a skonkretyzowane działania mające na celu utworzenie samorządu radcow-

²⁰ Ustawa z 27.06.1950 r. o ustroju adwokatury (Dz.U. Nr 30, poz. 275 ze zm.). Ustawa weszła w życie dnia 27.08.1950 r.

²¹ Zob. T. Kotliński [w:] *Historia adwokatury...*, s. 309–310.

²² Ustawa z 19.12.1963 r. o ustroju adwokatury (Dz.U. Nr 57, poz. 309 ze zm.). Ustawa weszła w życie w dniu 1.01.1964 r.

²³ Zob. M. Zaborski, *Zarys ustroju...*, s. 68–69.

²⁴ Ustawa z 26.05.1982 r. – Prawo o adwokaturze (Dz.U. z 2024 r. poz. 1564 ze zm.). Ustawa weszła w życie w dniu 30.09.1982 r.

skiego przybrały na sile od początku lat 60. XX w. Przed utworzeniem przedmiotowego samorządu funkcję radcy prawnego wykonywali często adwokaci, określani jako „adwokat – radca prawny”²⁵. Pierwszym aktem prawnym wprost odnoszącym się do wykonywania zawodu radcy prawnego była uchwała nr 533 Rady Ministrów z 13.12.1961 r.²⁶ Radca prawny nie był jednak nadal wyodrębnionym zawodem, było to stanowisko podporządkowane organom władzy danej jednostki organizacyjnej oraz powiązane z Państwowym Arbitrażem Gospodarczym²⁷.

Zawód radcy prawnego w dzisiejszym kształcie do życia powołała ustawa o radcach prawnych z 1982 r.²⁸ Analogicznie jak w adwokaturze nastąpiło zrzeszenie radców prawnych w ramach samorządu zawodowego. Warto wskazać, że konsekwentnie zwiększano zakres pomocy prawnej, którą mogli świadczyć radcowie prawni. Na mocy nowelizacji ustawy o radcach prawnych z 2005 r.²⁹ zniesiono ograniczenie polegające na możliwości świadczenia pomocy prawnej jedynie wobec podmiotów gospodarczych, umożliwiono radcom prawnym występowanie przed sądem w sprawach osób fizycznych, z wyłączeniem obrony w sprawach karnych i karnoskarbowych. Od 1.07.2015 r.³⁰, a więc od dnia wejścia w życie reformy wprowadzającej kontradiktoryjny model procesu karnego, radcowie prawni mogą także pełnić funkcję obrońcy, z zastrzeżeniem, że nie mogą wykonywać swojej profesji w ramach stosunku

²⁵ Zob. A. Redzik, T. Kotliński [w:] *Historia adwokatury...*, s. 393.

²⁶ Uchwała nr 533 Rady Ministrów z 13.12.1961 r. w sprawie obsługi prawnej przedsiębiorstw państwowych, zjednoczeń oraz banków państwowych (M.P. Nr 96, poz. 406).

²⁷ Zob. E. Kwiatkowska-Fałęcka [w:] *Zawód radcy prawnego. Historia zawodu i zasady jego wykonywania*, red. A. Bereza, Warszawa 2016, s. 29–33.

²⁸ Ustawa z 6.07.1982 r. o radcach prawnych (Dz.U. z 2024 r. poz. 499). Ustawa weszła w życie w dniu 30.09.1982 r.

²⁹ Ustawa z 30.06.2005 r. o zmianie ustawy – Prawo o adwokaturze i niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 163, poz. 1361). Ustawa weszła w życie w dniu 10.09.2005 r.

³⁰ Ustawa z 27.09.2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1247 ze zm.). Ustawa weszła w życie w dniu 1.07.2015 r. Reforma procesu karnego została „odwrócona” na mocy ustawy z 11.03.2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 437 ze zm.), jednakże status radców prawnych jako obrońców nie uległ zmianie.

pracy. Uprawnienie to przysługuje im nadal, pomimo „odwrócenia” wskazanej nowelizacji w 2016 r.³¹

Aktualnie teoretycznie główna różnica pomiędzy zawodem adwokata i radcy prawnego sprowadza się do możliwości wykonywania profesji radcy prawnego w ramach stosunku pracy, czego pozbawieni są członkowie adwokatury.

W ramach rozwoju i zmian modelu ustrojowego obu samorządów zawodowych ewoluował również model obowiązującej w ich ramach odpowiedzialności dyscyplinarnej. Wypada w tym miejscu zauważyć, że niekiedy źródła odpowiedzialności dyscyplinarnej upatruje się wśród stosunków pracowniczych, aczkolwiek dotyczy to wyłącznie odpowiedzialności dyscyplinarnej *sensu largo*³². Jednakże odpowiedzialność dyscyplinarna rozumiana ściśle, a więc taka, która jest przedmiotem niniejszej pracy, oznacza odpowiedzialność realizowaną przez organy powołane do kontrolowania lub nadzorowania wykonywania określonych zawodów lub sprawowania określonych funkcji. Jej istnienie wynika z jednej strony z zaufania publicznego, jakim cieszą się osoby wykonujące zawody posiadające unormowania w przedmiocie odpowiedzialności dyscyplinarnej, ale jednocześnie z obowiązującej w ramach tych grup zawodowych zasady ograniczonego zaufania, stanowiącej instrument zapewnienia prawidłowej realizacji określonych zadań, profesji i funkcji. Ten rodzaj odpowiedzialności częściowo wynika z regulacji prawa powszechnie obowiązującego (w przeciwieństwie do mającej charakter prywatnoprawny „dyscyplinarnej” odpowiedzialności pracowniczej). Historycznie taka odpowiedzialność wywodzi się z sądów honorowych lub zawodowych, istniejących przede wszystkim w zawodach medycznych i prawniczych³³. Jednakże odpowiedzialność w ramach takich wolnych zawodów poprzedzała odpowiedzialność w różnego rodzaju

³¹ Zob. ustawa z 11.03.2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 437).

³² Zob. P. Skuczyński, *Granice odpowiedzialności dyscyplinarnej* [w:] *Odpowiedzialność dyscyplinarna. Podstawy, procedura i orzecznictwo w sprawach studentów Uniwersytetu Warszawskiego w latach 2000–2005*, red. P. Skuczyński, P. Zawadzki, Warszawa 2008, s. 7–8.

³³ Zob. P. Skuczyński, *Granice odpowiedzialności...*, s. 8–9.

korporacjach zawodowych, w tym zwłaszcza w rzemieślniczych i kupieckich. Odpowiedzialność dyscyplinarna wiązana jest także (zwłaszcza w kontekście urzędników państwowych) z przysługującą w państwie absolutnym panującemu władzą w zakresie karania hierarchicznie podporządkowanych urzędników, rozwijającą się od władzy praktycznie nieograniczonej i nienormowanej, do wypracowania zobiektywizowanych kryteriów karania dyscyplinarnego. Jako element jej genezy wskazuje się także wyodrębnienie w strukturach wojskowych odpowiedzialności przed przełożonym czy honorowych sądów oficerskich³⁴.

Rozumiana ściśle odpowiedzialność dyscyplinarna wolnych zawodów prawniczych wykształciła się wraz z narodzinami i rozwojem nowożytnego państwa prawnego. Model odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokatów i radców prawnych zmieniał się i ewoluował w kolejnych aktach normatywnych, wskazanych we wstępnej części tego rozdziału.

Nadzór wewnątrzkorporacyjny w postaci odpowiedzialności dyscyplinarnej stanowił jedną z dwóch form nadzoru nad adwokaturą, zgodnie z ustrojem wprowadzonym przez Statut Tymczasowy Palestry Państwa Polskiego. Drugą był nadzór zewnętrzny, sprawowany przez Ministra Sprawiedliwości. Przepisy odnoszące się do sądownictwa dyscyplinarnego i postępowania dyscyplinarnego stanowiły istotną część całego aktu prawnego – były to art. od 38 do 59, przy czym cały Statut Tymczasowy zawierał 59 artykułów oraz przepisy przejściowe. Pociągnięcie do odpowiedzialności dyscyplinarnej było uzależnione od popełnienia wykroczenia przeciwko obowiązkom zawodowym, ale także naruszenia zasad honoru i godności stanu adwokackiego. Sąd dyscyplinarny nie miał przymiotu organu procesowego, rozstrzygającego o odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokata, w pierwszej instancji orzekała rada adwokacka, właściwa ze względu na miejsce wpisu adwokata w chwili wszczęcia postępowania, wybierając rokrocznie ze swojego grona siedem osób (przewodniczącego i sześciu członków), rozpoznających sprawy dyscyplinarne. Charakterystycznym elementem tamtego systemu był

³⁴ Zob. R. Giętkowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie polskim*, Gdańsk 2013, s. 19–23; Z. Leoński, *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie Polski Ludowej*, Poznań 1959, s. 16–37 i powołana tam literatura.

dualizm organów odwoławczych – zażalenia w sprawach dotyczących naruszenia honoru i godności stanu rozpoznawał sąd dyscyplinarny przy Naczelnej Radzie Adwokackiej, z kolei w sprawach przeciwko obowiązkom zawodowym orzekał Senat dla spraw Dyscyplinarnych Adwokackich przy Sądzie Najwyższym. Inicjatywą do wszczęcia postępowania było podjęcie czynności z urzędu, informacja pochodząca od osoby prywatnej, sądu lub organu. Postępowanie czyniło zadość zasadom skargowości, a rolę aktu oskarżenia przejmowała uchwała rady adwokackiej. Obwinionemu przekazywano informację o stawianych mu zarzutach, do których mógł on się ustosunkować. Wraz z tym ustosunkowaniem się zyskiwał on prawo wyłączenia dwóch członków sądu dyscyplinarnego, bez podania powodów. Wskazane uprawnienie miało zapewnić bezstronność orzekania, które odbywało się przecież wewnątrz zamkniętego środowiska zawodowego, co więcej, w ramach bardzo wąskiego grona osobowego. Orzekano na niejawnej rozprawie, przy czym nie istniały żadne przepisy regulujące postępowanie dowodowe, z wyjątkiem zapewnienia sądowi dyscyplinarnemu swobodnej oceny dowodów. Sąd dyscyplinarny wyrokował od razu po przeprowadzeniu rozprawy, miał jednak określony termin czternastu dni na sporządzenie na piśmie wyroku wraz z uzasadnieniem. Katalog kar zawierał karę przestrogi, napomnienia, nagany, zawieszenia w czynnościach zawodowych oraz wykreślenie z listy adwokatów. Również w terminie czternastu dni od doręczenia wyroku obwinionemu oraz skarżącemu przysługiwało prawo do wniesienia zażalenia. Co interesujące, sąd odwoławczy był zobowiązany badać całą sprawę merytorycznie od początku, nie był więc związany zarzutami, do których formułowania nie był także zobowiązany skarżący. Należy zauważyć, że podobny model kontroli odwoławczej obowiązuje obecnie w postępowaniu administracyjnym.

Warto w tym miejscu podkreślić, że Statut Tymczasowy Palestry Państwa Polskiego nie zawierał przepisów odsyłających do ustaw procesowych, a sam jedynie szczątkowo regulował postępowanie. Brak stosownego odesłania jest jednak w pełni wy tłumaczalny, bowiem w chwili uchwalenia Statutu Tymczasowego nie istniała polska ustawa karnoprocesowa, a na terenach każdego z zaborców obowiązywały dotychczasowe regu-

lacje. Pierwszy polski Kodeks postępowania karnego³⁵ został uchwalony dopiero po dziesięciu latach od powstania Statutu Tymczasowego Palestry Państwa Polskiego.

Rozporządzenie z 1932 r. rozbudowało przepisy dotyczące odpowiedzialności dyscyplinarnej. Już na wstępie należy podkreślić, że Prawo o ustroju adwokatury z 1932 r. stanowiło pierwszy akt prawny w adwokaturze, który zawierał wyraźne odesłanie do odpowiedniego stosowania Kodeksu postępowania karnego (art. 97) w postępowaniu dyscyplinarnym. Rozdział VII „Odpowiedzialność dyscyplinarna” zawierał przepisy od art. 61 do art. 98. Rozpoczynając od przepisów ustrojowych, należy wskazać, że sąd dyscyplinarny izby adwokackiej zyskał miano organu, pojawiła się także instytucja rzecznika dyscyplinarnego. To właśnie rzecznik inicjował postępowanie dyscyplinarne, jednak jego skarga determinowała nie wszczęcie postępowania, a rozpoczęcie czynności sądu dyscyplinarnego. Skarga rzecznika dyscyplinarnego nie była w żadnym stopniu wiążąca dla sądu, postępowanie dyscyplinarne było wszczynane na podstawie tzw. przedwstępnej uchwały sądu dyscyplinarnego o przeprowadzeniu rozprawy. Dopiero stwierdzenie przez ten sąd prawdopodobieństwa zaistnienia deliktu dyscyplinarnego, które to stwierdzenie mogło być poprzedzone śledztwem przeprowadzanym przez jednego z delegowanych członków sądu, powodowało wszczęcie postępowania. Kwestię właściwości miejscowej rozstrzygała siedziba adwokata w chwili wszczęcia postępowania. Należy wskazać, że w przypadku braku wydania przedwstępnej uchwały i oddalenia skargi rzecznika przysługiwało mu zażalenie. Przedmiotowe postępowanie, tak jak i postępowanie dyscyplinarne oparte na Statucie Tymczasowym, posiadało przymiot skargowości, a substytut aktu oskarżenia stanowiła uchwała sądu dyscyplinarnego. Postępowanie było niejawne (przepis art. 73 stanowił wręcz wprost, że postępowanie jest tajne). W rozporządzeniu z 1932 r. nie znajdowały się przepisy normujące postępowanie dowodowe, jednakże – przeciwnie jak przy poprzedniej regulacji – problematyka dowodów nie była pozostawiona jedynie do dowolnego uznania sądu dyscyplinarnego, stosowano bowiem odpo-

³⁵ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 19.03.1928 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 33, poz. 313 ze zm.). Kodeks wszedł w życie 1.07.1929 r.

wiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego z 1928 r. Wyrok sądu I instancji wydawany był bezpośrednio po przeprowadzeniu rozprawy, z kolei sąd miał stosunkowo krótki, siedmiodniowy termin na sporządzenie uzasadnienia. Warto wskazać, że modyfikacji uległ katalog kar dyscyplinarnych, który na gruncie Prawa o ustroju adwokatury zawierał karę upomnienia, nagany, zawieszenia w czynnościach i skreślenia z listy adwokatów. Prawo do wniesienia odwołania uzależnione było od rozstrzygnięcia sądu odwoławczego: obwinionemu przysługiwało ono, jeżeli został skazany na karę inną niż upomnienie, natomiast rzecznik dyscyplinarny mógł kwestionować rozstrzygnięcie jedynie w razie uniewinnienia lub skazania na karę łagodniejszą od żądanej. Skrócono także termin na wniesienie odwołania – wynosił on siedem dni. Zachowano dualizm postępowania odwoławczego i jego organy, jednakże inny był podział spraw. Senat Dyscyplinarny przy Sądzie Najwyższym był organem właściwym, jeżeli sprawa dyscyplinarna została wszczęta na skutek zawiadomienia sądu lub urzędu lub jeżeli występował w niej prokurator. Sąd Dyscyplinarny Odwoławczy przy Naczelnej Radzie Adwokackiej rozpoznawał wszystkie pozostałe sprawy. Warto zauważyć, że rozporządzenie z 1932 r. zawierało instytucję wznowienia postępowania w oparciu o przesłankę określaną dziś jako „nowe fakty i dowody”³⁶.

Kolejne istotne zmiany wprowadziła ustawa z 1938 r. W kontekście tematu niniejszej pracy należy zauważyć, że nie istniało ogólne odesłanie do odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego z 1928 r. Model postępowania dyscyplinarnego zawierał jednak pojedyncze odesłania do przepisów konkretnego rodzaju – przykładowo na podstawie art. 139 ust. 1 ustawy z 1938 r. sąd mógł zwoływać i przesłuchiwać świadków z zachowaniem przepisów Kodeksu postępowania karnego; na podstawie art. 145 ust. 2 ustawy z 1938 r. termin do wniesienia środka odwoławczego liczył się z zachowaniem zasad Kodeksu postępowania karnego. W pozostałych kwestiach uznano unormowania

³⁶ Zob. szerzej S. Lubodziecki, *Prawo o ustroju adwokatury z komentarzem (orzecznictwo Sądu Najwyższego do 1 września 1933 r.)*, Warszawa 1933; *Prawo o ustroju adwokatury. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 października 1932 r.*, red. J. Merliński, Warszawa 1932; W. Dyszkiewicz, *Zagadnienie adwokatury polskiej*, Kraków 1935; M. Materniak-Pawłowska, *Adwokatura II Rzeczypospolitej. Zagadnienia prawnoustrojowe*, Poznań 2009.

Prawa o ustroju adwokatury z 1938 r. za wyczerpujące regulowaną materię. Jednakże, o ile niewątpliwie przepisy ustawy z 1938 r. były z dotychczasowych najbardziej rozbudowaną regulacją dyscyplinarną, o tyle trudno jednak stwierdzić, aby w pełni, bez luk prawnych, obejmowały całokształt postępowania. W odniesieniu do zagadnień ustrojowych należy wskazać na kolejne zmiany dotyczące organów orzekających. Istniał system trójstopniowy, na który składał się: sąd dyscyplinarny izby adwokackiej, Wyższy sąd dyscyplinarny oraz Izba do spraw Adwokatury przy Sądzie Najwyższym³⁷. Jak podaje T. Kotliński, utworzenie odrębnej izby stanowiło jednocześnie wyraz uznania dla palestry oraz świadczyło o jej osłabieniu, ponieważ izba traktowana była jako drugi najważniejszy organ adwokatury, a zrzeszała przede wszystkim osoby spoza samorządu³⁸. Istotną zmianą o charakterze materialnoprawnym było rozszerzenie odpowiedzialności dyscyplinarnej również na czyny popełnione przed wpisem na listę adwokatów lub aplikantów adwokackich. Ustawa z 1938 r. formalnie wyodrębniła etapy postępowania dyscyplinarnego, dzieląc je na dochodzenie i postępowanie przed sądem dyscyplinarnym. Zasadniczo dochodzenie było prowadzone przez rzecznika dyscyplinarnego, mógł jednak brać w nim udział prokurator (zarówno poprzez przeprowadzanie odpowiednich czynności, jak i poprzez zobowiązanie o informowaniu o przebiegu dochodzenia). Jeżeli zgromadzony w trakcie dochodzenia materiał uzasadniał skierowanie sprawy do sądu dyscyplinarnego, rzecznik dyscyplinarny sporządzał akt oskarżenia. Postępowanie sądowe nadal było tajne. Po raz pierwszy pojawiła się instytucja odroczenia wydania wyroku – było ono możliwe w sprawach o szczególnej zawłości na okres siedmiu dni. Wprowadzono dualizm środków odwoławczych – istniała apelacja przysługująca od wyroku oraz zażalenie od postanowienia. Zażalenia rozpoznawano na posiedzeniu niejawnym, z kolei apelacje na rozprawie. Co interesujące, pomimo znaczącego rozróżnienia środków odwoławczych, a także zdecydowanie innego ciężaru gatunkowego spraw na ich podstawie rozpoznawanych, tożsamy był termin do ich wniesienia – wynosił czternaście dni. Było to rozwiązanie gwarancyjne: po pierwsze dwu-

³⁷ Zob. M. Zaborski, *Izba Do Spraw Adwokatury przy Sądzie Najwyższym (1938–1950)*, Pal. 2014/9, s. 272–285.

³⁸ Zob. T. Kotliński [w:] *Historia adwokatury...*, s. 208.

krotnie wydłużono termin w stosunku do rozporządzenia z 1932 r., po drugie nawet dla spraw o charakterze raczej formalnym zapewniono dostateczną ilość czasu na zainicjowanie kontroli instancyjnej. Istotnie rozbudowano instytucję wznowienia postępowania, zróżnicowano sądy orzekające w jego przedmiocie.

W odniesieniu do ustawy z 1938 r. należy także wskazać na istotny wzrost pozycji prokuratora. Dotychczas mógł on występować w postępowaniach dyscyplinarnych w raczej niepierwszoplanowej roli (w określonych przypadkach mógł działać obok lub zamiast rzecznika dyscyplinarnego). Na gruncie omawianych przepisów prokurator zyskał prawo permanentnego nadzoru nad postępowaniem, mógł być oskarżycielem, a także – o czym już była mowa – miał prawo żądania informacji o przebiegu i wynikach prowadzonego dochodzenia. Analogicznie jak przy utworzeniu odrębnej izby przy Sądzie Najwyższym, znaczne zwiększenie uprawnień prokuratora można odbierać dwójako. Z jednej strony również mogło ono oznaczać istotną pozycję palestry i jej znaczenie dla porządku prawnego, bowiem położono nacisk na prawidłowość funkcjonowania adwokatury. Z drugiej jednak strony istotny udział prokuratora w postępowaniu dyscyplinarnym powodował rosnące znaczenie czynników spoza samorządu, a więc *de facto* osłabienie wewnętrznych instytucji adwokatury i ingerencję w zasadę samorządowej samodzielności³⁹.

Odpowiedzialność dyscyplinarną w okresie od zakończenia II wojny światowej do 1959 r. w sposób kompleksowy przedstawił Zbigniew Leoński⁴⁰. Dokonując klasyfikacji odpowiedzialności dyscyplinarnej, wskazany autor określił ją w ramach adwokatury jako odrębny rodzaj odpowiedzialności, niedający się scharakteryzować jako odpowie-

³⁹ Zob. szerzej T. Semadeni, M. Siewierski, *Prawo o ustroju adwokatury. Komentarz-Orzecznictwo*, Warszawa 1938; J. Starościak, *Samorząd adwokatury*, Wrocław–Wilno 1939; J. Basseches, I. Korkis, *Ustrój adwokatury oraz zasady etyki adwokackiej. Uzasadnienie rządowe. Orzecznictwo Sądu Najwyższego i organów adwokatury. Orzecznictwo dyscyplinarne. Rozporządzenia wykonawcze*, Lwów 1938; Z. Grelowski, *Samorząd specjalny – gospodarczy, zawodowy, wyznaniowy według obowiązujących ustaw w Polsce*, Katowice 1947.

⁴⁰ Zob. Z. Leoński, *Odpowiedzialność dyscyplinarna...*

działność członków organizacji państwowych lub społecznych albo pracownicza odpowiedzialność dyscyplinarna. Wskazuje on na istotę stosunku łączącego adwokata z adwokaturą, określając go jako stosunek korporacyjny w ścisłym tego słowa znaczeniu. Podkreśla także odrębność zasad odpowiedzialności dyscyplinarnej – wewnątrz korporacyjny charakter organów, swoiste sankcje dyscyplinarne, niekiedy mające jedynie wydźwięk moralny⁴¹. Ustawa o ustroju adwokatury z 1950 r. znacząco zredukowała przepisy o postępowaniu dyscyplinarnym. Przedmiotowa problematyka została w pewnym zakresie przeniesiona do aktu prawnego hierarchicznie niższej rangi, tj. rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości o organizacji władz powołanych do prowadzenia dochodzeń i orzekania w sprawach dyscyplinarnych adwokatów oraz o trybie postępowania dyscyplinarnego⁴². Najistotniejszą zmianą wprowadzoną w ustroju socjalistycznym było upaństwowienie postępowania dyscyplinarnego adwokatów i dostosowanie go do tworzącego się państwa ludowego. Zaowocowało to m.in. zmianą znamion deliktu dyscyplinarnego. Dotychczas adwokat ponosił odpowiedzialność dyscyplinarną za niedopełnienie czynności zawodowych lub uchybienie godności zawodu. Tymczasem od 1950 r. podstawową (bo ujętą językowo jako pierwsza w treści przepisu) przesłanką odpowiedzialności dyscyplinarnej było postępowanie sprzeczne z interesem mas pracujących. Organy orzekające stanowiły: w pierwszej instancji Wojewódzka komisja dyscyplinarna do spraw adwokatów, w drugiej instancji Wyższa komisja dyscyplinarna do spraw adwokatów. Komisje rozpoznawały sprawy w składach trzyosobowych, z czego jedynym elementem korporacyjnym było prawo wskazania jednego z członków składu. Pozostałych dwóch pochodziło ze stanu sędziowskiego i wojewódzkiej rady narodowej. Postępowanie dyscyplinarne pozostawało pod pełnym nadzorem Ministra Sprawiedliwości i nie miało tak naprawdę nic wspólnego z dotychczasowym sądownictwem wewnątrz korporacyjnym. Ówczesne regulacje nie zmieniły istotnie formy postępowania – zachowano jego dwuetapowość

⁴¹ Zob. Z. Leonśki, *Odpowiedzialność dyscyplinarna...*, s. 211.

⁴² Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 14.08.1950 r. o organizacji władz powołanych do prowadzenia dochodzeń i orzekania w sprawach dyscyplinarnych adwokatów oraz o trybie postępowania dyscyplinarnego (Dz.U. Nr 35, poz. 320). Rozporządzenie weszło w życie 27.08.1950 r.

(dochodzenie oraz postępowanie przed komisją), funkcję skargi spełniał akt oskarżenia, procedowano na rozprawie, strony miały prawo do wniesienia odwołania, istniała instytucja wznowienia postępowania (w tym także po śmierci obwinionego). Co szczególnie interesujące, śmierć obwinionego nie stanowiła negatywnej przesłanki postępowania. Wynikało to z przepisu dotyczącego obrony z urzędu, zgodnie z którym komisja wyznacza obrońcę z urzędu, jeżeli postępowanie toczy się po śmierci obwinionego. Miało to na celu próbę rehabilitacji i skorygowania wcześniejszego, błędnego orzeczenia. Warto także podkreślić istotną rolę prokuratora – mógł on działać obok lub zamiast rzecznika dyscyplinarnego, z przepisów wynika, iż był traktowany jako „podstawowy” oskarżyciel, zastrzeżono jego obowiązkową obecność na rozprawie. Kolejne już wzmocnienie roli prokuratora jeszcze bardziej wyprowadzało postępowanie dyscyplinarne adwokatów poza ramy adwokatury⁴³.

Należy również wskazać, że – tak samo jak w ustawie z 1938 r. – przepisy dotyczące postępowania dyscyplinarnego nie zawierały ogólnego odesłania do odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego. Mając na względzie, że był to model powstały w roku 1950, wytłumaczenia braku takiego odesłania należy się dopatrywać prawdopodobnie w braku ówczesnego dostosowania przepisów karnoprosesowych do warunków ustrojowych PRL. Brak blankietowego odesłania nie oznaczał jednak w zupełności pominięcia stosowania Kodeksu postępowania karnego z 1928 r. Podobnie jak poprzednio, w rozporządzeniu z 1950 r., znajdowały się szczególne odesłania do przepisów regulujących określony rodzaj materii procesowej, np. zgodnie z § 8 ust. 1 przedmiotowego rozporządzenia prawo do wyłączenia członka komisji służyło stronom w przypadkach wskazanych w Kodeksie postępowania karnego. W czasie obowiązywania ustawy z 1950 r. należy wskazać na jeszcze jeden akt prawny dotyczący postępowania dyscyplinarnego, a mianowicie rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości o postępowaniu

⁴³ Zob. szerzej T. Rek, *Adwokatura. Jej funkcje i oblicze*, Warszawa 1953; Z. Resich, *Organizacja wymiaru sprawiedliwości*, Warszawa 1962, s. 131–136; S. Włodyka, *Organizacja wymiaru sprawiedliwości w PRL*, Warszawa 1963, s. 291–310.

niu dyscyplinarnym w sprawach adwokatów⁴⁴. Nie wprowadziło ono istotnych zmian w dotychczas obowiązującym modelu, postępowanie dyscyplinarne adwokatów nadal znajdowało się poza adwokaturą oraz pod nadzorem Ministra Sprawiedliwości. Warto jednak zaznaczyć, że był to akt prawny, który jako pierwszy konstituował w postępowaniu dyscyplinarnym adwokatów pokrzywdzonego jako stronę tego postępowania i przyznawał mu określone uprawnienia, m.in. był on zawiadamiany o terminie rozprawy.

Ustawa o ustroju adwokatury z 1963 r. w pełni dostosowywała funkcjonowanie adwokatury, w tym także kwestię odpowiedzialności dyscyplinarnej, do realiów PRL. Utrzymano więc rozumienie deliktu dyscyplinarnego zgodnie z wymogami ustawy z 1950 r. Konsekwentnie zwiększano stopień nadzoru Ministra Sprawiedliwości nad postępowaniami dyscyplinarnymi. Po raz pierwszy przyznano mu uprawnienia kształtujące sytuację prawną jednostki. Minister mógł zatem nie tylko nadzorować prowadzone postępowania, mieć dostęp do akt, lecz także miał prawo nakazania wszczęcia postępowania dyscyplinarnego, ale przede wszystkim nabył uprawnienie do zawieszenia adwokata lub aplikanta adwokackiego w czynnościach zawodowych, jeżeli toczyło się przeciwko niemu postępowanie dyscyplinarne, a zdaniem Ministra wymagał tego interes społeczny. Minister zyskał również (wraz z Prokuratorem Generalnym i Prezydium NRA) prawo do wnoszenia rewizji nadzwyczajnej od każdego prawomocnego orzeczenia dyscyplinarnego. Wskazany instrument prawny miał pozwolić wyrugować z systemu prawnego orzeczenia nieodpowiadające władzy ludowej. Jedyną dopuszczalną formą wykonywania zawodu adwokata były zespoły adwokackie. Ograniczenia niezależności adwokatury były na tyle daleko idące, że wprowadzono karę pozbawienia prawa wykonywania zawodu adwokata dla osób, które udzieliły klientowi pomocy prawnej bez wiedzy kierownika zespołu lub bez jego wiedzy przyjęły od klienta korzyść materialną⁴⁵.

⁴⁴ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 11.03.1959 r. o postępowaniu dyscyplinarnym w sprawach adwokatów (Dz.U. Nr 21, poz. 134). Rozporządzenie weszło w życie w dniu 27.03.1959 r.

⁴⁵ Ustawa z 19.12.1963 r. o ustroju adwokatury (Dz.U. Nr 57 poz. 309 ze zm.).

W odniesieniu do uregulowań o charakterze procesowym należy wskazać, że na gruncie ustawowym nie były one obszerne. Szczegółowe unormowania postępowania dyscyplinarnego raz jeszcze znalazły się w rozporządzeniu, konkretnie rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości⁴⁶ w sprawie postępowania dyscyplinarnego przeciwko adwokatom i aplikantom adwokackim. Model postępowania zasadniczo się nie zmienił – analogicznie do rozwiązań zawartych w aktach wykonawczych do ustawy z 1950 r. zachowano jego dwuetapowość (dochodzenie oraz postępowanie przed komisją), rolę skargi odgrywał akt oskarżenia, procedowano na rozprawie, strony miały prawo do wniesienia odwołania, istniała instytucja wznowienia postępowania. Warto wskazać na dwie instytucje o charakterze *novum*. Po pierwsze przejawem kolejnego zwiększenia uprawnień prokuratora była możliwość składania przez niego, na etapie dochodzenia, wiążących dla rzecznika dyscyplinarnego wniosków dowodowych. Można się zastanawiać, czy takie wiążące oświadczenie w przedmiocie przeprowadzenia dowodu można nazwać wnioskiem, bowiem z istoty wniosku wynika, że jest on niewiążący. Posłużenie się sformułowaniem „wniosek dowodowy” wynikało z utartej nomenklatury prawodawczej, jednakże w ówczesnych realiach należałoby się posłużyć sformułowaniem, że prokurator mógł wydawać polecenia lub żądania w przedmiocie przeprowadzenia dowodów. W drugiej kolejności warto zauważyć, że zdecydowano się na odformalizowanie orzekania w przedmiocie przewinień dyscyplinarnych o znikomym ciężarze gatunkowym. W tego typu sprawach za wystarczające mogło zostać uznane postępowanie przed dziekanem właściwej rady adwokackiej, który mógł wymierzyć karę upomnienia lub nagany. Nie zostało to, co prawda, zawarte wprost w obowiązujących w tamtym czasie przepisach, jednakże z istoty ówczesnego systemu wynikało, że postępowanie przed dziekanem nie mogło dotyczyć deliktów dyscyplinarnych przeciwko interesom mas pracujących. W rozporządzeniu z 1964 r. zostało zawarte ogólne odwołanie, zgodnie z którym w kwestiach nieuregulowanych stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego. Należy wskazać, że w czasie obowiązywania wskazane rozporządzenie odsyłało już do

⁴⁶ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 22.12.1964 r. w sprawie postępowania dyscyplinarnego przeciwko adwokatom i aplikantom adwokackim (Dz.U. z 1965 r. Nr 2, poz. 7). Rozporządzenie weszło w życie w dniu 8.01.1965 r.

nowego Kodeksu postępowania karnego z 1969 r. Zawierało odesłanie ogólne (art. 5), a także dodatkowo odesłania „punktowe”, odnośnie do jawności rozprawy, wyłączenia sędziego (członka komisji), przyczyn nieważności postępowania, postępowania odwoławczego⁴⁷.

Kolejną regulacją normującą postępowanie dyscyplinarne adwokatów była aktualnie obowiązująca ustawa – Prawo o adwokaturze. Przepisy dotyczące modelu aktualnie obowiązującego zostaną szczegółowo omówione w dalszej części pracy. W tym miejscu należy jedynie zasygnalizować najistotniejsze zmiany, które rzutują na aktualny model tego postępowania. W chwili wejścia ustawy w życie organami postępowania dyscyplinarnego był sąd dyscyplinarny oraz Wyższy sąd dyscyplinarny. Zdecydowana większość przepisów regulujących postępowanie dyscyplinarne została zawarta w rozporządzeniu w sprawie postępowania dyscyplinarnego przeciwko adwokatom i aplikantom adwokackim⁴⁸. Rozporządzenie to w zasadzie powielało rozwiązania znane z aktów wykonawczych do ustawy z 1963 r. Nadal postępowanie dyscyplinarne było w pewnym stopniu podporządkowane Ministrowi Sprawiedliwości, nawet pomimo oddania w ręce adwokatury organów orzekających. Minister nadal miał prawo zawieszenia adwokata w czynnościach, a także wgląd do akt. Odejście od bezpośredniego nadzoru Ministra Sprawiedliwości nad postępowaniem dyscyplinarnym, ale i ogólnie nad adwokaturą, nastąpiło dopiero na mocy nowelizacji Prawa o adwokaturze z 22.05.1997 r. Już w chwili wejścia w życie ustawy wyeliminowano ze znamion deliktu dyscyplinarnego postępowanie sprzeczne z interesem mas pracujących. W 2004 r.⁴⁹ dokonano kolejnej modyfikacji znamion odpowiedzialności, dodając element dotyczący niedopełnienia obowiązków zawarcia umowy ubezpieczenia. Warto także wskazać, że na

⁴⁷ Zob. szerzej S. Podemski, *Adwokat – pełnomocnik, obrońca, doradca*, Warszawa 1977, s. 60–69; Z. Resich, *Nauka o ustroju organów ochrony prawnej*, Warszawa 1970; *Adwokatura Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, red. Z. Krzemiński, Warszawa 1974.

⁴⁸ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 19.11.1983 r. w sprawie postępowania dyscyplinarnego przeciwko adwokatom i aplikantom adwokackim (Dz.U. Nr 68, poz. 307 ze zm.). Rozporządzenie weszło w życie 21.12.1983 r.

⁴⁹ Ustawa z 30.07.2004 r. o zmianie ustawy – Prawo o adwokaturze, ustawy o radcach prawnych, ustawy – Prawo o notariacie oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. Nr 202, poz. 2067). Ustawa weszła w życie w dniu 1.10.2004 r.

mocy nowelizacji z 2007 r.⁵⁰ rozprawy w postępowaniach dyscyplinarnych były jawne, z możliwością ograniczenia lub wyłączenia jawności w oparciu o przepisy Kodeksu postępowania karnego.

Warto zauważyć, że rozporządzenie normujące postępowanie dyscyplinarne zaraz po wejściu w życie Prawa o adwokaturze utraciło moc obowiązującą w 1998 r. W trakcie swojego obowiązywania rozporządzenie to zawierało ogólne odesłanie do odpowiedniego stosowania, w kwestiach nieuregulowanych, przepisów Kodeksu postępowania karnego. Bepośrednio w Prawie o adwokaturze takie odesłanie pojawiło się dopiero na mocy wskazywanej już nowelizacji z 2007 r.

Powyższe przedstawienie ewolucji regulacji w przedmiocie odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokatów prowadzi do wniosku, że obowiązujący na przestrzeni lat model postępowania w przedmiocie tej odpowiedzialności zmieniał się wręcz diametralnie. Można zaobserwować swoistą sinusoidę tego modelu, którą rozpoczyna idea zasadniczo samodzielnego w kwestiach dyscyplinarnych samorządu zawodowego (przepisy Statutu tymczasowego), przechodząca w ramach kolejnych regulacji w model coraz bardziej upaństwowiony, aż do całkowitego podporządkowania w okresie PRL (zwłaszcza model z ustawy z 1963 r.), który z kolei, głównie na skutek państwowych przemian ustrojowych, konsekwentnie zmierza w kierunku przyznania adwokaturze statusu samorządu zaufania publicznego, w ramach którego w znakomitej większości rozstrzyga się w przedmiocie odpowiedzialności dyscyplinarnej jego członków, ale jednocześnie zachowując pewne elementy zewnętrzne (ograniczone uprawnienia Ministra Sprawiedliwości, możliwość wniesienia kasacji do Sądu Najwyższego).

Elementem modelu postępowania dyscyplinarnego na przestrzeni kolejnych ustaw jest również kwestia odpowiedniego stosowania przepisów karnoprocesowych, potwierdzająca jego represyjny charakter. O represyjności tego postępowania przesądzają przede wszystkim kryteria dotyczące zasad ponoszenia odpowiedzialności i orzekania sankcji

⁵⁰ Ustawa z 29.03.2007 r. o zmianie ustawy – Prawo o adwokaturze i niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 80, poz. 540). Ustawa weszła w życie w dniu 9.06.2007 r.

(o czym w następnej części pracy), jednakże zastosowanie odesłania do właśnie przepisów karnoprocesowych jest niejako wynikowym elementem represyjnego charakteru tego postępowania. Wypada zauważyć, że model obowiązujący w oparciu o Statut tymczasowy był ściśle wewnątrz korporacyjny i stanowił próbę względnie kompleksowej regulacji. Brak odesłania do przepisów normujących procedurę karną, ale także jakąkolwiek inną, wskazuje, że był to model swoisty, właściwy tylko i wyłącznie dla odradzającej się Palestry. Jego represyjny charakter wynikał raczej z istoty samej odpowiedzialności, a nie aspektów proceduralnych. Jednakże teza o represyjnym charakterze postępowania dyscyplinarnego znajduje uzasadnienie także w oparciu o kwestie proceduralne w kolejnych regulacjach, gdzie zawarto odesłania do odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego (w rozporządzeniu z 1932 r. odesłanie generalne, w ustawie z 1938 r. odesłania szczegółowe).

Jako taki, ale w zupełnie innej skali, należy traktować także model ludowy, stanowiący instrument upaństwowienia adwokatury i jawnego wpływania na sposób prowadzenia praktyki adwokackiej. Uwidacznia to również sposób regulacji odesłania do przepisów Kodeksu postępowania karnego – do czasu wprowadzenia Kodeksu postępowania karnego z 1969 r. te odesłania były szczątkowe, a po jego uchwaleniu i wejściu w życie model postępowania dyscyplinarnego opierał się na modelu postępowania tam określonym. Niewątpliwie było to postępowanie represyjne, ale była to represyjność swoista. Postrzegając ją chociażby przez pryzmat znamion deliktu dyscyplinarnego, była to represyjność nakierowana nie tyle na prawidłowość wykonywania zawodu adwokata, zobligowanie do poszanowania godności zawodu i zasad etycznych, ile zmierzająca przede wszystkim do regulowania działalności adwokatury w zgodzie z założeniami państwa komunistycznego. Wreszcie zmianom ustrojowym w Polsce towarzyszył także proces zmian modelu postępowania dyscyplinarnego adwokatów, zmierzający do uznania go za model postępowania dyscyplinarnego wolnego zawodu prawniczego – postępowania represyjnego, co wynika przede wszystkim z oparcia go na przepisach Kodeksu postępowania karnego z 1997 r., a także wykładni przepisów konstytucyjnych odnoszących się do spraw karnych.